



КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

**VIII** ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ  
СТУДЕНТІВ, АСПИРАНТІВ ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

# БІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ УЧЕНИХ В УКРАЇНІ

25-26 ВЕРЕСНЯ 2008 РОКУ



## МАТЕРІАЛИ КОНФЕРЕНЦІЇ



КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Біологічний факультет

# **БІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ В УКРАЇНІ**

**МАТЕРІАЛИ  
VIII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ  
КОНФЕРЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ  
ТА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

**25-26 вересня 2008 року**

Київ-2008

## ОСОБЛИВОСТІ МІРМЕКОХОРІЇ *CYCLAMEN KUZNETZOVII* КОТОВ ЕТ CZERNOVA В УМОВАХ ПРИРОДНОГО ТА ШТУЧНО СТВОРЕНОГО МІСЦЕЗРОСТАННЯ

<sup>1</sup>Шевченко О. С., <sup>1</sup>Гюоземцева Д. М., <sup>2</sup>Міронова Л. П., <sup>1</sup>Парнікоза І. Ю.

<sup>1</sup>Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

<sup>2</sup>Карадазький природний заповідник, Феодосія, смт Курортне

art\_lyudark@mail333.com

Об'єктом даного дослідження були мірмекохорії особливості *Cyclamen kuznetzovii*, рідкісного ендеміка Кримського півострова (ЧКУ, I категорія). Мірмекохорія є розповсюдженням насіння рослин за участю мурах. В деяких випадках, розповсюдження насіння мураками є визначальною умовою у самовідновленні рослин, через що може впливати на ступінь їх рідкості (Giladi, 2006). Незважаючи на це, взаємовідносини комах з багатьма рідкісними видами рослин залишаються практично недослідженими.

У природних умовах в світі існує єдина популяція *C. kuznetzovii*. Іншу популяцію цього ендеміка було створено у Карадазькому природному заповіднику, в екологічних умовах, максимально наближених до природного місцезростання виду (Міронова, 2000). Екологічні умови зростання цієї популяції та природної (зак. Кубалач) напевно відрізняються, що може впливати на особливості мірмекохорії.

Метою даного дослідження було вивчити можливість механічного перенесення насіння виду в природних умовах та штучному місцезростанні. Здійснено також дослідження складу потенційних розповсюджувачів насіння цикламену Кузнєцова в природних умовах заказника Кубалач та умовах штучної популяції Карадазького заповідника. Для цього нами вивчалися такі екологічні умови місцезростань, як нахил схилів, склад та товщина опаду. В обох місцезростаннях також було зібрано мурашок на місцях зростання виду в період плодоношення (18.06-19.07.2008). Види наведено за Fauna Europaeae.

Популяція, що зростає в природних умовах Кубалача, має більшу площу, ніж популяція Карадазького заповіднику, її місцезростання характеризується більш різноманітними умовами. Так, нахил схилів, на яких зростає *C. kuznetzovii*, коливається від 0 до 10°С приблизно такого в умовах Карадага. Склад опаду в обох випадках приблизно однаковий (скельно-дубовий ліс). Товщина опаду більша в умовах Кубалача (бл. 5 см), ніж Карадага (бл. 3 см). Таким чином, товщина опаду в обох випадках заважає запуску насіння в ґрунт чи механічному поширенню його вбік. Оскільки карадазька популяція зростає на ухилі, ми вважаємо неможливим поширення її самовідновлення вгору по схилу без участі переносників, якими, скоріше за все, є мурахи. Загалом, для даного типу кримських лісів характерна мірмекофауна нараховує бл.10 видів, серед яких усі зазначені нижче види мурах, крім *M. structor*. (Радченко, особисте повідомлення).

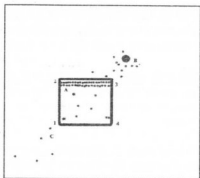


Рис. 1. Самопоновлення популяції цикламену Кузнецова в Карадазькому природному заповіднику. А – вихідна популяція, В – вторинне поновлення біля гнізда *F. gagates*, С – подальше розповсюдження популяції вниз по схилу.

В умовах Кубалача, в період плодоношення *C. kuznetzovii*, нами було знайдено лише 2 види (*Temnothorax crassispinus* (Karavaiev, 1926) та *Lasius emarginatus* (Olivier, 1792)). В умовах Карадазького заповідника, було знайдено 4 види (*Formica gagates* Latreille, 1798, *Messor structor* Latreille 1798, *Temnothorax crassispinus* (Karavaiev, 1926), *Plagiolepis tauricus* Santschi, 1920).

З наведених видів, *M. structor* належить до зерноядних мурах-жнеців степів. Карадазька популяція цикламену знаходиться в межах теоретичного радіусу фуражування цих мурах, гнізда яких знайдено на стеновій ділянці. Тому навіть за умови, що фуражири *M. structor* вилучають насіння *C. kuznetzovii*, вони не мають відношення до його розповсюдження.

Фуражири *P. tauricus* мають дуже малі розміри і, скоріше за все, у вилученні насіння цикламену участі не беруть.

*T. crassispinus* є видом, спільним для обох місцезростань, тому в подальшому може бути цікавим порівняльне дослідження його впливу на розповсюдження насіння цикламену; проте участь цього виду в міркекохорії є суперечливою через невеликі розміри фуражирів.

*F. gagates*, можливо, бере участь у розповсюдженні насіння, оскільки його гніздо знаходилось на невеликій відстані від початкової популяції рослини і до нього, вгору по схилу, йде самопоновлення цикламену. Поновлення популяції цикламену вниз по схилу ми пояснюємо відповідним розташуванням іншого гнізда *F. gagates*. За нашими даними, площа його Карадазької популяції з часу створення зросла у 7 разів (Міронова, 2006).

Ми вдячні співробітнику Інститута зоології НАНУ, д.б.н. Радченку Олександрю Григоровичу, за допомогу у визначенні матеріалу.